

Liquiditeit van sierteelt- en akkerbouwbedrijven in het begin van de coronacrisis: eerste kwartaal 2020

Harold van der Meulen en Marcel van Asseldonk, 21 april 2020

1. Introductie

De coronacrisis heeft forse gevolgen voor de Nederlandse economie. Ook land- en tuinbouwbedrijven ontkomen niet aan de gevolgen van deze crisis. Door de maatregelen die nodig zijn om de volksgezondheid te beschermen, is er een ernstige marktverstoring in een aantal sectoren. Er zijn logistieke problemen in de afzet en vooral ook de internationale afzet wordt belemmerd. Dit leidt tot dalingen van opbrengsten en inkomens van bedrijven en mogelijk ook tot faillissementen.

Vanuit de verschillende sectoren vragen bedrijven om ondersteuning. Echter, het ontbreekt aan een goed inzicht in het effect van de coronacrisis op de liquiditeitspositie van land- en tuinbouwbedrijven. Dit inzicht is een noodzakelijke voorwaarde om tot weloverwogen besluiten te komen.

Wageningen Economic Research is door het ministerie van LNV gevraagd om inzicht te geven in de liquiditeitspositie van land- en tuinbouwbedrijven getroffen door de coronacrisis en te inventariseren welke mogelijkheden er zijn om de liquiditeitsproblemen op te lossen.

De ene sector wordt harder getroffen dan de andere. Zo is de afzet van de sierteeltsector met dagverse en relatief luxe producten deels weggefallen. Ook door telers van fritesaardappelen worden economische problemen gemeld. Voor zowel bedrijven met sierteelt (Stokkers et al., 2020) als voor bedrijven met fritesaardappelen (Janssens et al., 2020) is een aparte factsheet opgesteld met een indicatie van de verwachte schade op korte termijn.

Omdat in de sierteelt (snijbloemenbedrijven, pot- en perkplantenbedrijven, bloembollenbedrijven en boomkwekerijbedrijven) en op de akkerbouwbedrijven met fritesaardappelen de verwachte

schade op korte termijn het grootst is, wordt de liquiditeitsontwikkeling van deze sectoren geanalyseerd (voor het eerste kwartaal 2020).¹

2. Werkwijze

Analyse liquiditeit (en solvabiliteit)

De liquiditeitspositie aan het eind van het jaar is berekend met het Financieel-Economisch Simulatiemodel (FES-model). De resultaten van boekjaar T (2018) van de bedrijven uit het Bedrijveninformatienet² van Wageningen Economic Research worden daarin met indices per opbrengsten- en kostenpost gesimuleerd naar T+1. Bedrijven worden vervolgens onder andere ingedeeld naar de hoogte van hun geraamde kasstroom in T+1. Deze kasstroom (ontvangst minus uitgaven) is berekend vanuit de operationele sfeer. Investerings, desinvesterings, nieuwe leningen en erfenissen en schenkingen zijn daarin dus niet meegenomen. Aflossingen, privé-uitgaven en privé-ontvangsten zijn per bedrijf genormaliseerd.

Met deze gegevens wordt bepaald in hoeverre het bedrijf in staat is om aan alle verplichtingen te voldoen (positieve nettokasstroom). Als er onvoldoende kasstroom is, kunnen achtereenvolgens deze maatregelen worden getroffen:

- Het tekort is op te vangen door uitgaven voor bedrijf en/of privé te beperken, of door een deel van de eigen liquide middelen (tot maximaal 50%) aan te wenden.
- Het tekort is op te vangen door alle liquide middelen aan te wenden, eventueel in combinatie met uitstel van aflossingen (tot maximaal 50%).
- Er zijn grotere aanpassingen nodig om het tekort op te vangen, zoals uitstel van groter deel van de aflossingen, herfinanciering of verkoop van bedrijfsonderdelen.

De analyse van de maandelijkse liquiditeit van de bedrijven in het Bedrijveninformatienet is op basis van de rekening-courantgegevens.³ Hiermee is het mogelijk om een actueel beeld te schetsen van de bij- en afschrijvingen op agrarische bedrijven. Die gegevens kunnen dan vergeleken worden met het verloop in de voorliggende maanden of het voorgaande jaar. De maandelijkse mutaties van de rekening-courant tot en met maart 2020 worden vergeleken met 2018 en 2019. Het aantal beschikbare bedrijven in de boomkwekerij- en bloembollenteelt is voor deze analyse beperkt, omdat slechts voor een deel van de bedrijven van deze bedrijfstypen rekening-courant gegevens beschikbaar zijn. Wageningen Economic Research ontvangt aan het begin van iedere maand de ERI-gegevens van de vorige maand van de banken (Rabobank, ABN AMRO en ING). In het huidige onderzoek zijn de bij- en afschrijvingen tot en met maart 2020 beschikbaar. Alle transacties van de rekening-courant worden meegenomen, dus ook aflossingen, privéoverboekingen en transacties van of naar de spaarrekening. In deze analyse beperken we ons tot de maandelijkse ontwikkeling van de omzet aangezien omzet de belangrijkste pijler is binnen de kasstroom waarbij verandering in prijs en hoeveelheid direct een groot effect hebben. Het kostenpatroon op sierteeltbedrijven en bedrijven met fritesaardappelen kent een veel vaster karakter. Om precies te zijn kijken we naar de maandelijkse bijschrijvingen op de rekening-courant die ingedeeld zijn bij 'gewassen'; de belangrijkste ontvangstenpost. Het gaat om gemiddelden per bedrijf. De bijschrijvingen in iedere maand kunnen betrekking hebben op verkoop (en productie) uit een eerdere periode. Ook zijn

¹ Voor de akkerbouwsector wordt elk kwartaal een liquiditeitsmonitor gepubliceerd op [Agrimatie van Wageningen Economic Research](#). De data zijn afkomstig van het Bedrijveninformatienet van Wageningen Economic Research. Het doel is om de verkregen inzichten te delen en ondernemers te ondersteunen in hun bedrijfsvoering.

² Wageningen Economic Research voert voor het ministerie van LNV als Wettelijke Taak uit het verzamelen en vastleggen van gegevens van een representatieve steekproef van ongeveer 1.500 land- en tuinbouwbedrijven. De steekproefpopulatie wordt gevormd door de bedrijven uit de CBS-Landbouwtelling die groter zijn dan 25.000 euro Standaard Opbrengst (SO). De verzamelde gegevens vormen de kern van het Bedrijveninformatienet van Wageningen Economic Research (het Bedrijveninformatienet).

³ Van een groot deel van de steekproefbedrijven in het Bedrijveninformatienet (ongeveer 1.200 bedrijven) worden op een gedetailleerd niveau gegevens verzameld, waarbij zo veel mogelijk gebruik wordt gemaakt van digitale uitwisseling van data. Van deze bedrijven beschikt Wageningen Economic Research over de dagelijkse mutaties op de rekening-courant van het bedrijf (ERI-gegevens).

nabetalingen meegenomen. Het geeft dus een beeld van het moment van ontvangsten voor verkochte gewassen ('afreken seizoen'). Dit hoeft niet overeen te komen met het verkoopmoment. Verschillen tussen maanden kunnen onder invloed staan van zowel verschuiving in productie en/of afrekenmoment als van volumemutatie (groei/krimp van bedrijven of productie) als van de marktprijs (Van der Meulen et al., 2020).

Naast de economische weerbaarheid voor de korte termijn op basis van liquiditeit is als aanvulling ook voor de lange termijn de weerbaarheid bepaald op basis van de solvabiliteit (Verhagen et al., 2018). Voor de middellange termijn is het jaarincome van belang (zie daarvoor Agrimatie.nl). De solvabiliteit geeft aan welk deel het eigen vermogen uitmaakt van het balanstotaal. De gegevens betreffen het gemiddelde per bedrijf per einde van het boekjaar. De solvabiliteit is weergegeven voor de periode 2010-2018. Naast het gemiddelde per bedrijf wordt ook inzage gegeven in de spreiding (20%-80% interval).

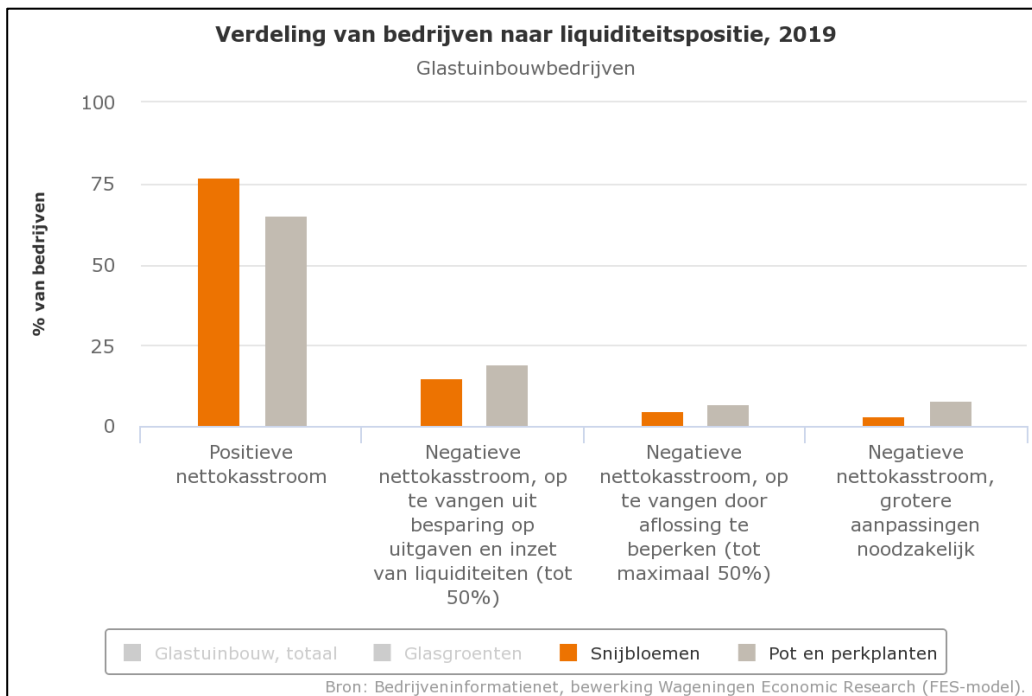
Mogelijkheden verlichting liquiditeitstekorten

Daarnaast wordt een opsomming gegeven van de mogelijkheden die banken en overheid bieden om het ontstane liquiditeitsprobleem als gevolg van de coronacrisis te verlichten. Dat zijn niet alleen generieke maatregelen die voor alle land- en tuinbouwbedrijven van toepassing zijn, maar ook enkele recent beschikbare instrumenten (instrumenten beschikbaar op peildatum begin april 2020). Ook de mogelijkheden die land- en tuinbouwbedrijven zelf kunnen benutten worden kort geïnventariseerd. De gepresenteerde inventarisatie is het resultaat van een quick scan op basis van expertopinie van Wageningen Economic Research.

3. Liquiditeit (en solvabiliteit) sierteeltbedrijven

Liquiditeit

Tot de sierteelt worden de volgende bedrijfstypen gerekend: snijbloemenbedrijven, pot- en perkplantenbedrijven, bloembollenbedrijven en boomkwekerijbedrijven. Voor alleen de glastuinbouwtypen snijbloemenbedrijven en pot- en perkplantenbedrijven zijn met het FES-model de liquiditeitsposities per eind 2019 beschikbaar (figuur 1). Snijbloemenbedrijven staan er in 2019 qua liquiditeitspositie relatief gezien het beste voor: 77% van de bedrijven heeft voldoende liquide middelen (positieve netto kasstroom). Slechts 3% van de bedrijven heeft een dusdanig grote negatieve kasstroom dat grote aanpassingen noodzakelijk zijn om de continuïteit van het bedrijf niet in gevaar te brengen. Bij de pot- en perkplantenbedrijven heeft 65% voldoende liquide middelen. Bij 19% van de bedrijven is de negatieve kasstroom op te vangen met liquiditeiten of besparingen op uitgaven. Bij ongeveer de helft van die 15% is het voortbestaan van het bedrijf in gevaar (agrimatie.nl).

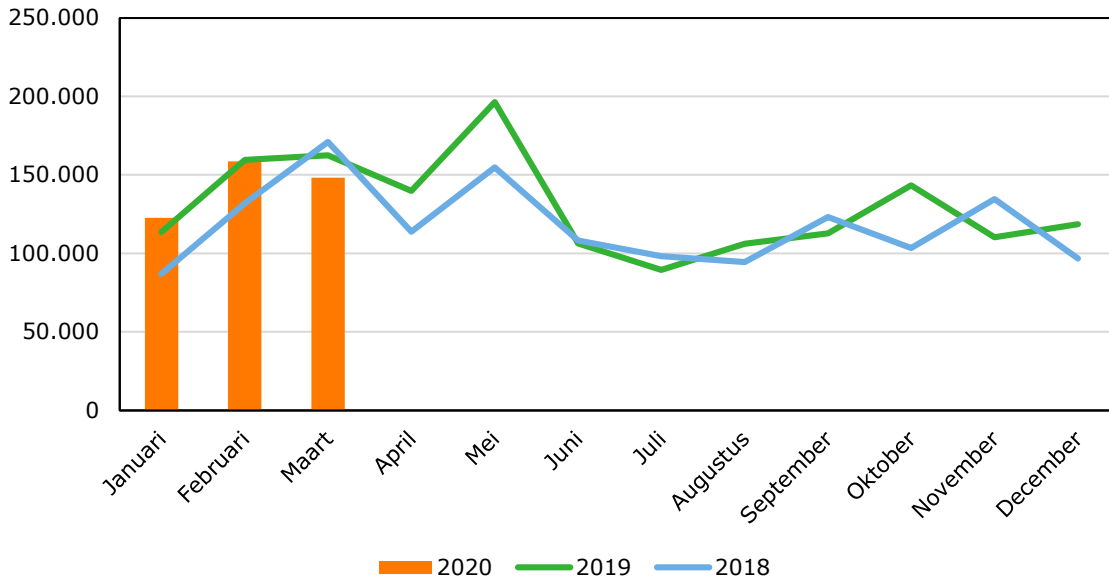
Figuur 1 Verdeling van snijbloemen- en pot- en perkplantenbedrijven naar liquiditeitspositie eind 2019

Bron: Bedrijveninformatienet, bewerking Wageningen Economic Research (FES-model)

3.1 Snijbloemenbedrijven

Liquiditeit

De schommelingen tussen de maanden hangen samen met het teeltseizoen en momenten waarop de ontvangsten voor gewasverkoop worden bijgeschreven op de rekening courant. Voor snijbloemenbedrijven zijn de maanden februari tot en met mei belangrijke maanden gezien de hoogte van de bijschrijvingen (figuur 2). Op jaarniveau variëren de bijschrijvingen ingedeeld bij 'gewassen' tussen de 1,4 miljoen euro (2018) en 1,55 miljoen euro (2019). Aan het einde van het eerste kwartaal van 2020 is er per bedrijf gemiddeld circa 6.000 euro minder bijgeschreven dan in dezelfde periode een jaar geleden. Uit figuur 2 blijkt dat de bijschrijvingen ingedeeld bij 'gewassen' tot en maart 2020 nog wel op een hoger niveau liggen dan in dezelfde periode in 2018.

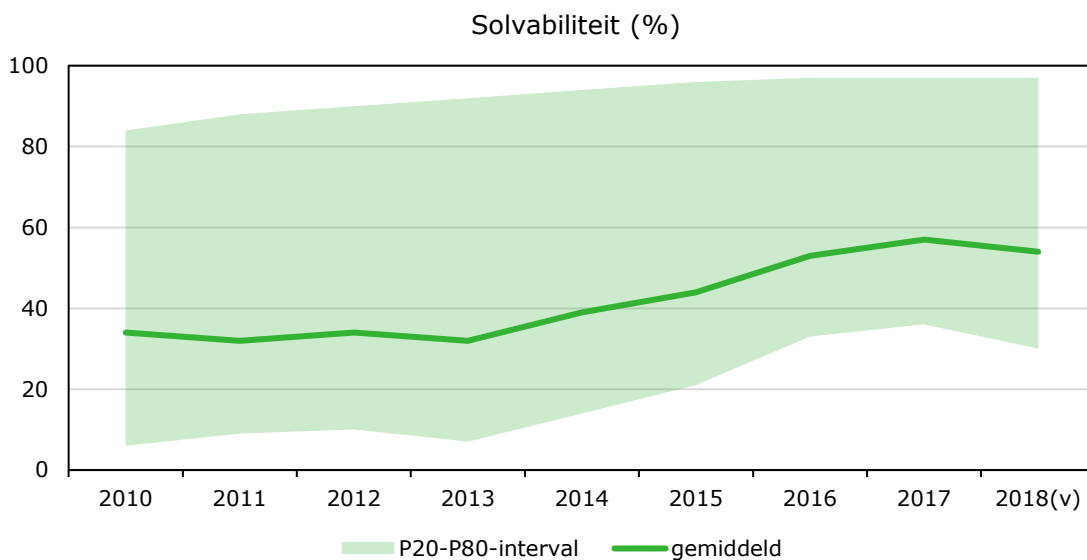

Figuur 2 Bijschrijvingen op de rekening courant die ingedeeld zijn bij 'gewassen' op snijbloemenbedrijven in euro's. Gemiddelden per bedrijf.

Bron: Bedrijveninformatienet Wageningen Economic Research op basis van ERI-gegevens

Solvabiliteit

In 2018 was de gemiddelde solvabiliteit op snijbloemenbedrijven 54% (figuur 3). In de jaren met slechte resultaten als gevolg de economische crisis zakte de solvabiliteit tot onder de 35%. Door een aantal economisch goede jaren is de schuldenpositie bij de bank verminderd en het eigen vermogen versterkt waardoor de solvabiliteit is hersteld. In 2018 bedroeg het eigen vermogen gemiddeld 1,55 miljoen euro. Hiervan was circa 280.000 euro aan te merken als liquide middelen (rekening courant en spaarrekening bij de bank of in kas). De spreiding in de solvabiliteit tussen bedrijven in de snijbloementeel is groot. In 2018 had 20% van de bedrijven een solvabiliteit van meer dan 97%, terwijl er een even grote groep is waarvan de solvabiliteit onder de 30% blijft.

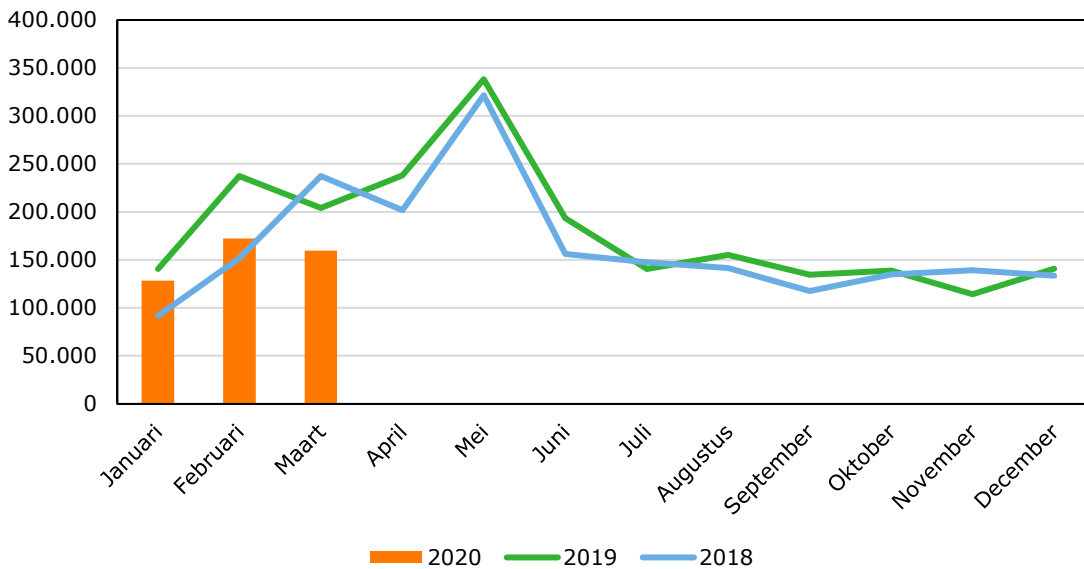
Figuur 3 Ontwikkeling en spreiding van solvabiliteit op snijbloemenbedrijven, 2010-2018

Bron: Bedrijveninformatienet Wageningen Economic Research.

3.2 Pot- en perkplantenbedrijven

Liquiditeit

De schommelingen tussen de maanden hangen samen met het teeltseizoen en momenten waarop de ontvangsten voor gewasverkoop worden bijgeschreven op de rekening courant. Voor pot- en perkplantenbedrijven zijn de maanden februari tot en met juni belangrijke maanden gezien de hoogte van de bijschrijvingen. Dit geldt zeker voor de bedrijven met perkplanten. Gezien de grote variëteit tussen bedrijven met potplanten binnen dit type - bladgroen of bloeiend - kan het patroon van geldelijke bijschrijvingen op de rekening courant sterk verschillen. Op jaarniveau variëren de bijschrijvingen ingedeeld bij 'gewassen' tussen de circa 2 miljoen euro (2018) en 2,15 miljoen euro (2019). Uit figuur 4 volgt dat de verschillen tussen de jaren in bijschrijvingen het grootst zijn in de eerste helft van het jaar. Aan het einde van het eerste kwartaal van 2020 is er per bedrijf gemiddeld circa 120.000 euro minder bijgeschreven dan in dezelfde periode een jaar eerder. In vergelijking met 2018 valt de bijschrijving in maart fors lager uit.

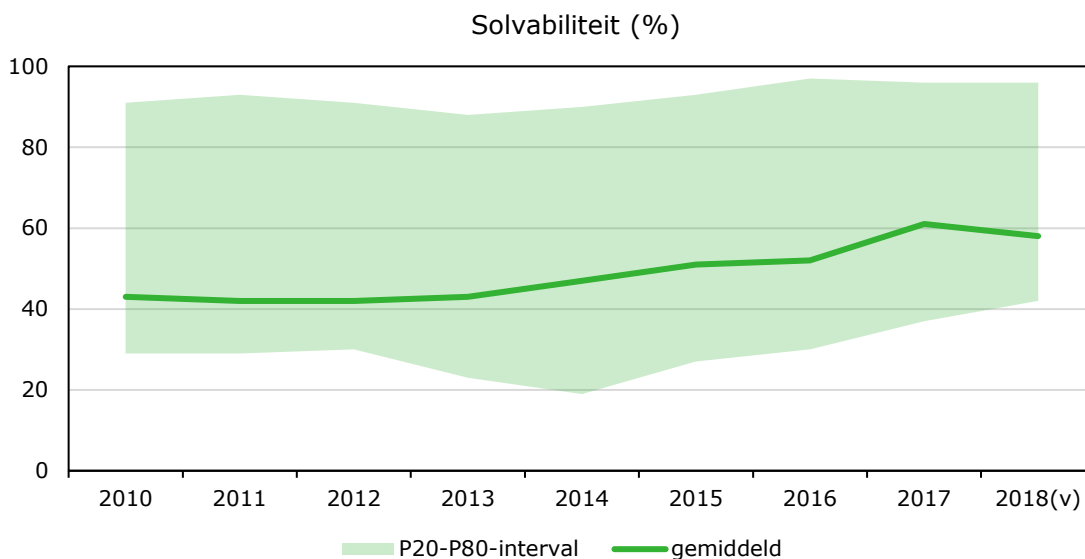

Figuur 4 Bijschrijvingen op de rekening courant die ingedeeld zijn bij 'gewassen' op pot- en perkplantenbedrijven in euro's. Gemiddelden per bedrijf.

Bron: Bedrijveninformatienet Wageningen Economic Research op basis van ERI-gegevens.

Solvabiliteit

In 2018 was de gemiddelde solvabiliteit op pot- en perkplantenbedrijven 58% (figuur 5). In de jaren met slechte resultaten als gevolg de economische crisis bedroeg de solvabiliteit 40-45%. Door de goede economische resultaten van de laatste jaren is de schuldenpositie bij de bank verminderd en het eigen vermogen versterkt waardoor de solvabiliteit verder is verbeterd. In 2018 bedroeg het eigen vermogen gemiddeld 2,4 miljoen euro. Hiervan was circa 286.000 euro aan te merken als liquide middelen (rekening courant en spaarrekening bij de bank of in kas). De spreiding in de solvabiliteit tussen bedrijven in de pot- en perkplantenteelt is groot. In 2018 had 20% van de bedrijven een solvabiliteit van meer dan 96%, terwijl er een even grote groep is waarvan de solvabiliteit onder de 42% blijft.

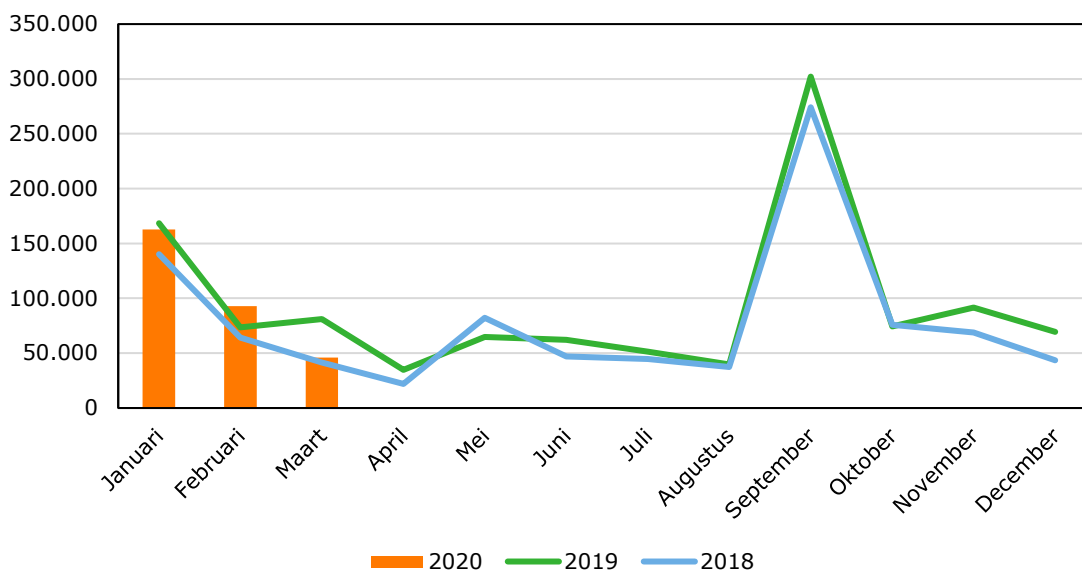
Figuur 5 Ontwikkeling en spreiding van solvabiliteit op pot- en perkplantenbedrijven, 2010-2018

Bron: Bedrijveninformatienet Wageningen Economic Research.

3.3 Bloembollenbedrijven

Liquiditeit

Voor bloembollenbedrijven valt de piek qua bijschrijving op de rekening courant in de maand september (figuur 6). In deze maand ontvangen de telers hun opbrengsten voor de voorjaarsbloeiers (onder andere tulp, narcis en hyacint). Op jaarniveau variëren de bijschrijvingen ingedeeld bij 'gewassen' tussen de 1 miljoen euro (2018) en 1,1 miljoen euro (2019). Aan het einde van het eerste kwartaal van 2020 is er per bedrijf gemiddeld circa 21.000 euro minder bijgeschreven dan in dezelfde periode een jaar geleden. Met name afgelopen maart lag de bijschrijving fors lager. Ten opzichte van 2018 daarentegen liggen de ontvangsten in het eerste kwartaal nog wel hoger.

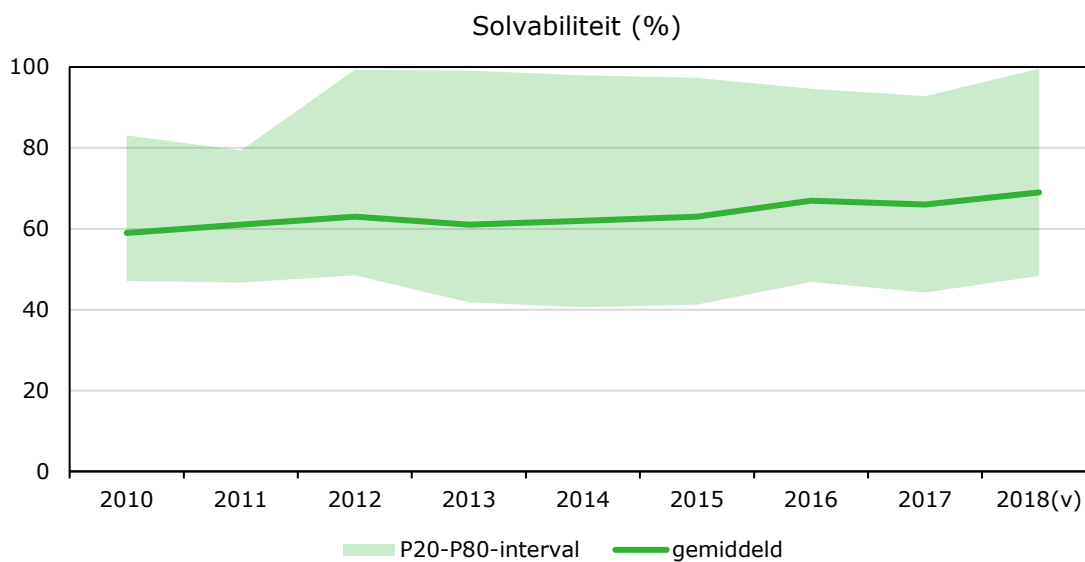

Figuur 6 Bijschrijvingen op de rekening courant die ingedeeld zijn bij 'gewassen' op bloembollenbedrijven in euro's. Gemiddelden per bedrijf.

Bron: Bedrijveninformatienet Wageningen Economic Research op basis van ERI-gegevens.

Solvabiliteit

De solvabiliteit op bloembollenbedrijven is in de periode 2010-2018 gestaag toegenomen van 59% naar 69% (figuur 7). Door het grondgebonden karakter van bloembollenbedrijven ligt de gemiddelde solvabiliteit op een hoger niveau dan op glastuinbouwbedrijven. De spreiding in de solvabiliteit tussen bedrijven in de bloembollenteelt is groot. In 2018 bedroeg het eigen vermogen gemiddeld 3,2 miljoen euro. In 2018 had 20% van de bedrijven een solvabiliteit van rond de 100% en was daarmee nagenoeg zonder vreemd vermogen gefinancierd, terwijl er een even grote groep is waarvan de solvabiliteit onder de 48% blijft.

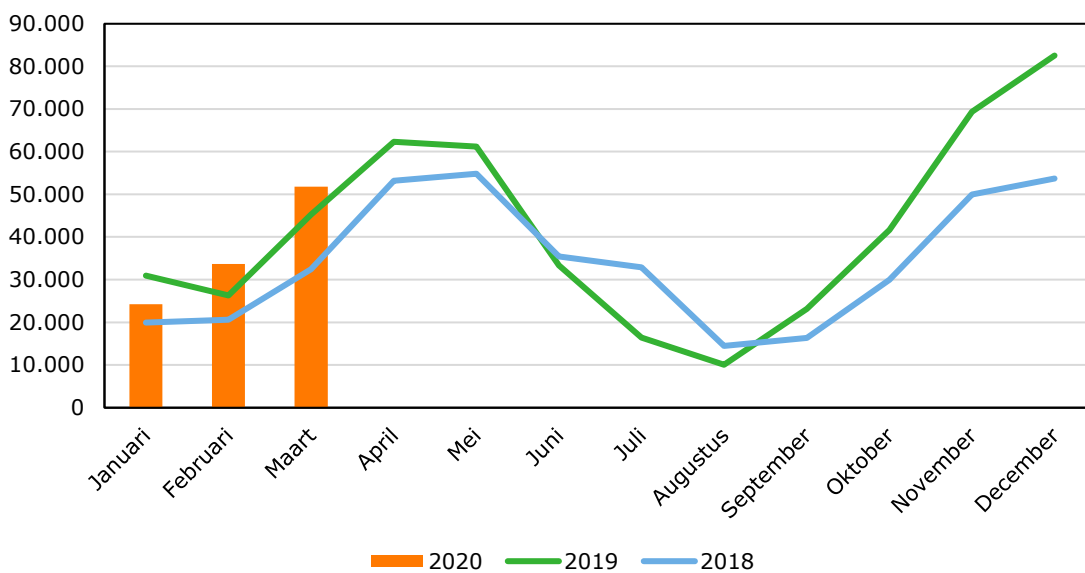

Figuur 7 Ontwikkeling en spreiding van solvabiliteit op bloembollenbedrijven, 2010-2018
Bron: Bedrijveninformatienet Wageningen Economic Research.

3.4 Boomkwekerijbedrijven

Liquiditeit

De boomkwekerijsector kenmerkt zich door een grote diversiteit aan gewasgroepen. Zo zijn er bedrijven gespecialiseerd in onder meer bos- en haagplantsoen, laanboomteelt, vaste planten, heesters, rozen, vruchtbomen. Hierbij is het belangrijk te beseffen dat deze productgroepen elke een eigen afzetpatroon hebben. De groep bos- en haagplantsoen en de groep laan- en parkbomen zitten qua omzet vooral in de eerste 10 weken van het jaar, heesters en vaste planten vooral in de 10 weken daarna. De toename in bijschrijvingen op de rekening courant in het najaar hangt volgens deskundigen uit de sector eerder samen met momenten van betalen dan met de fysieke verkoop. Gezien de grote variëteit in gewasgroepen kan het patroon van verkoop van gewassen sterk verschillen. Op jaarniveau variëren de bijschrijvingen ingedeeld bij 'gewassen' tussen de circa 415.000 euro (2018) en 500.000 euro (2019). Aan het einde van het eerste kwartaal van 2020 is er per bedrijf gemiddeld circa 7.000 euro meer bijgeschreven dan in dezelfde periode een jaar geleden. In vergelijking met 2018 is dit verschil groter (figuur 8).

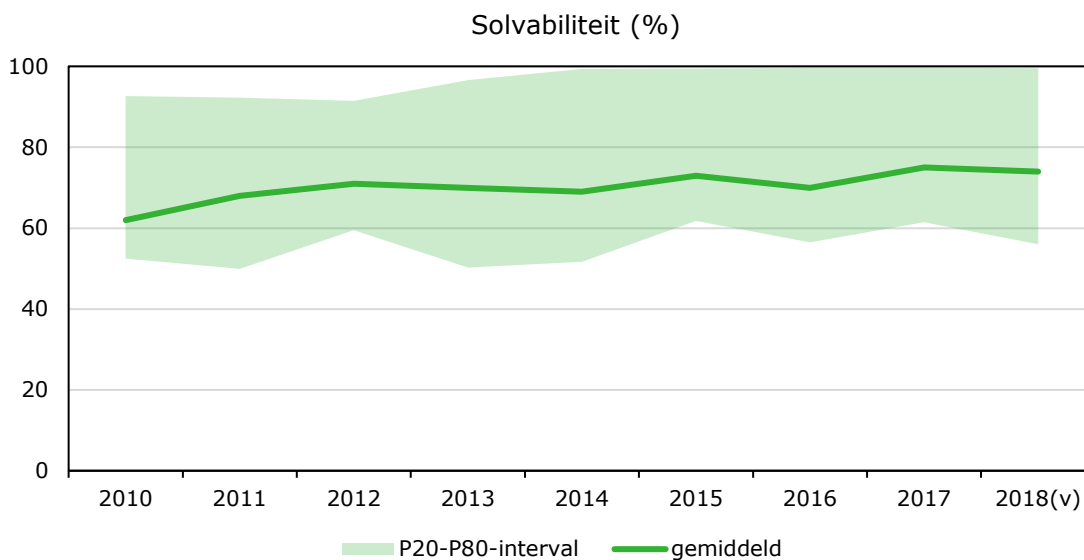

Figuur 8 Bijschrijvingen op de rekening courant die ingedeeld zijn bij 'gewassen' op boomkwekerijbedrijven in euro's. Gemiddelden per bedrijf.

Bron: Bedrijveninformatienet Wageningen Economic Research op basis van ERI-gegevens.

Solvabiliteit

Binnen de onderscheiden bedrijfstypen in de sierteelt ligt de gemiddelde solvabiliteit op boomkwekerijbedrijven met 74% in 2018 het hoogst (figuur 9). Ook binnen de boomkwekerij is de spreiding groot in solvabiliteit, mede veroorzaakt door de diversiteit aan gewasgroepen. In 2018 had 20% van de bedrijven een solvabiliteit van rond de 100% en was daarmee nagenoeg schuldenvrij, terwijl er een even grote groep is waarvan de solvabiliteit onder de 56% blijft. In 2018 bedroeg het eigen vermogen gemiddeld 1,050 miljoen euro.

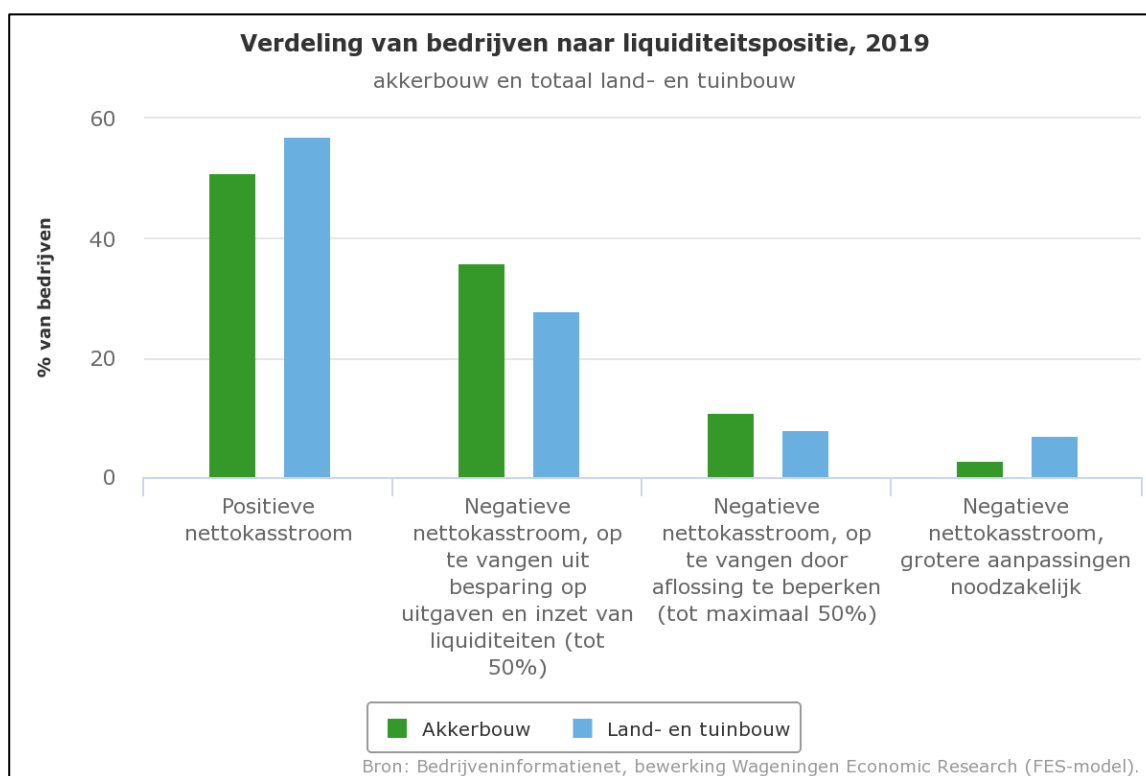

Figuur 9 Ontwikkeling en spreiding van solvabiliteit op boomkwekerijbedrijven, 2010-2018
Bron: Bedrijveninformatienet Wageningen Economic Research.

4. Liquiditeit (en solvabiliteit) akkerbouwbedrijven/bedrijven met fritesaardappelen

Liquiditeit

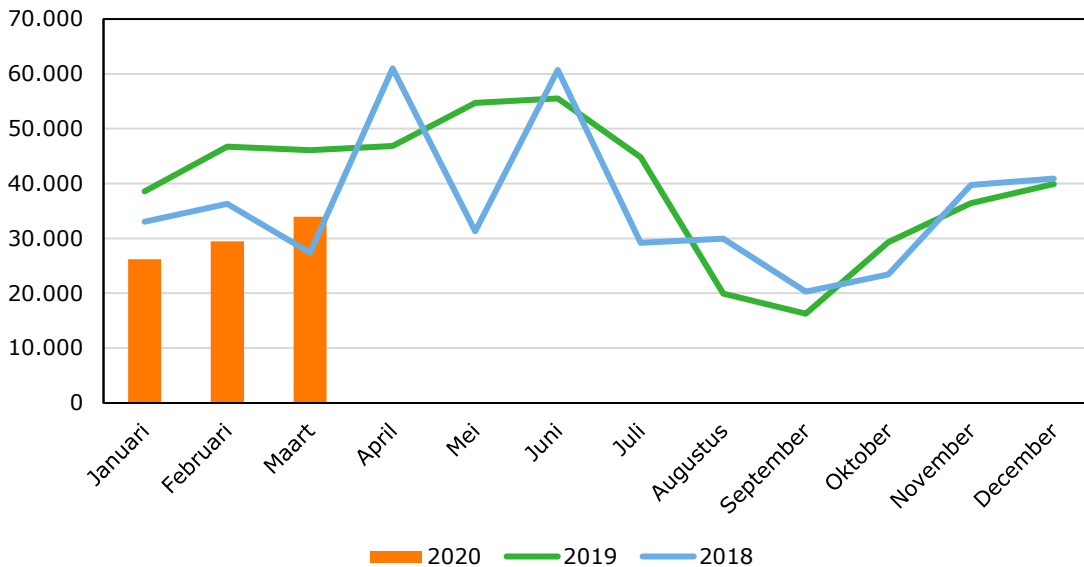
Ook voor akkerbouwbedrijven is de liquiditeitspositie per eind 2019 berekend met het FES-model (figuur 10). Voor de helft van de akkerbouwbedrijven is voor 2019 een positieve kasstroom geraamd. Dit aandeel ligt iets lager dan gemiddeld in de land- en tuinbouw. Een positieve nettokasstroom betekent dat de inkomsten voldoende zijn om aan de betalingsverplichtingen (inclusief aflossingen) te voldoen. Voor ongeveer 3% van de bedrijven is de kasstroom zo laag dat grote aanpassingen nodig zijn om aan de betalingsverplichtingen te kunnen voldoen. Voor ruim een derde van de akkerbouwbedrijven wordt voor 2019 een negatieve kasstroom geraamd die door een aantal aanpassingen door te voeren, kan worden omgebogen. Voorbeelden van aanpassingen zijn minder onderhoud uitvoeren, besparen op privé-uitgaven, aflossingen uitstellen of spaargeld inzetten (agrimatie.nl).

Figuur 10 Verdeling van akkerbouwbedrijven en totaal land- en tuinbouwbedrijven naar liquiditeitspositie eind 2019

Bron: Bedrijveninformatienet, bewerking Wageningen Economic Research (FES-model)

De maandelijkse bijschrijvingen op de rekening courant die ingedeeld zijn bij 'gewassen' op bedrijven met fritesaardappelen voor 2018 tot en met maart 2020 zijn weergegeven in figuur 11. De schommelingen tussen de maanden hangen samen met momenten waarop de ontvangsten voor gewasverkoop worden bijgeschreven op de rekening courant. Augustus, september en oktober zijn maanden waarop de bijschrijvingen beperkter zijn. Op jaarniveau variëren de bijschrijvingen ingedeeld bij 'gewassen' tussen de 435.000 euro (2018) en 475.000 euro (2019). Zie de notitie van Janssens et al. (2020) voor meer informatie over ontwikkelingen in opbrengsten en kosten op bedrijven met fritesaardappelen. Aan het einde van het eerste kwartaal van 2020 is er per bedrijf gemiddeld circa 42.000 euro minder bijgeschreven dan in dezelfde periode een jaar eerder. Uit figuur 11 blijkt dat de bijschrijvingen de eerste 3 maanden van 2019 beduidend hoger waren dan dezelfde periode 2018. De bijschrijvingen ingedeeld bij 'gewassen' tot en met maart 2020 liggen gemiddeld op een iets lager niveau dan in dezelfde periode in 2018.

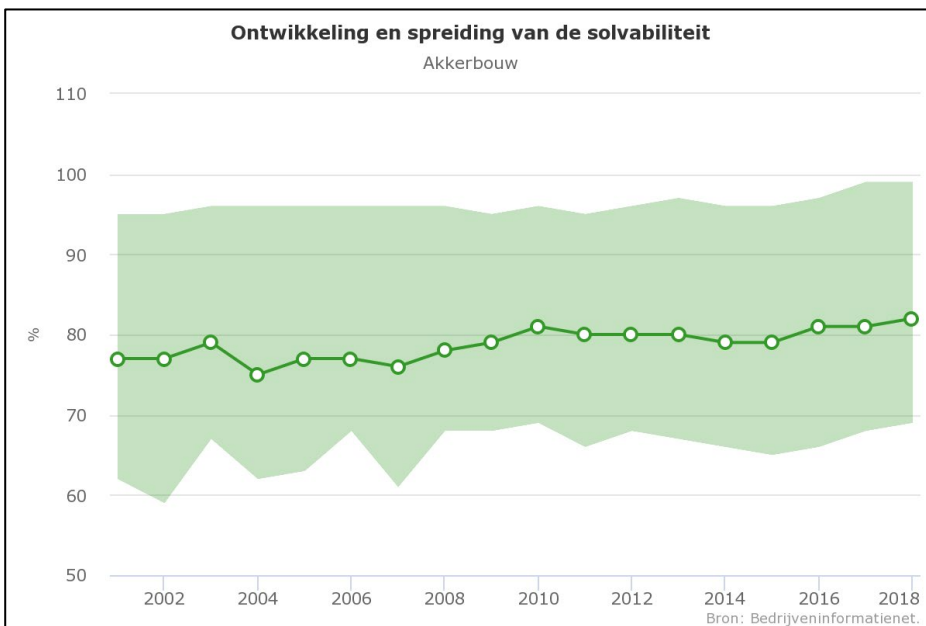
Figuur 11 Bijschrijvingen op de rekening courant die ingedeeld zijn bij 'gewassen' op bedrijven met fritesaardappelen. Gemiddelden per bedrijf.

Bron: Bedrijveninformatienet Wageningen Economic Research op basis van ERI-gegevens.

Solvabiliteit

Akkerbouwbedrijven hebben over het algemeen een hoge solvabiliteit (aandeel eigen vermogen in het totale vermogen). Dat is voor een belangrijk deel te danken aan de waarde van grond in eigendom. Ondanks een hoge solvabiliteit kunnen bedrijven in liquiditeitsproblemen komen als opbrengsten wegvallen.

In 2018 bedroeg het eigen vermogen gemiddeld 3,5 miljoen euro. Hiervan was een kleine 200.000 euro aan te merken als liquide middelen (rekening courant en spaarrekening bij de bank of in kas). De gemiddelde solvabiliteit in 2018 was 82%. De spreiding in solvabiliteit tussen bedrijven is aanzienlijk: 20% van de bedrijven is vrijwel zonder vreemd vermogen gefinancierd, gezien de solvabiliteit van meer dan 99%. In deze groep zitten relatief veel kleine en minder moderne bedrijven. Aan de andere kant heeft 20% van de bedrijven een solvabiliteit van minder dan 69%.

Figuur 12 Ontwikkeling en spreiding van solvabiliteit op akkerbouwbedrijven, 2001-2018

Bron: Bedrijveninformatienet Wageningen Economic Research.

5. Oplossingsrichtingen voor liquiditeitsproblemen

Liquiditeit en solvabiliteit

In tabel 1 zijn de belangrijkste kengetallen zoals geanalyseerd in deze notitie samengevat. Het cumulatieve verschil heeft betrekking op de bijschrijvingen op de rekening courant die ingedeeld zijn bij 'gewassen' in het 1e kwartaal 2020 ten opzichte van dezelfde periode in 2019. Als gevolg van de coronacrisis zijn met name de bijschrijvingen voor gewassen gedaald bij pot- en perkplantenbedrijven en akkerbouwbedrijven met fritesaardappelen. Het omzetverlies kan in korte tijd flink oplopen gezien de seizoenskarakter van de productie en verkoop.

Om als bedrijf op korte termijn het hoofd boven water te kunnen houden zijn financiële middelen van belang om doorlopende verplichtingen te kunnen betalen. Bedrijven in de diverse (sub)sectoren hebben gemiddeld een redelijke liquiditeit en solvabiliteit voorafgaande aan de coronacrisis op basis van de kasstroompositie in 2019 en liquide middelen in 2019 en gemiddelde solvabiliteit in 2018. Het eigen vermogen is in de afgelopen jaren toegenomen door aantal goede jaarinkomens. De huidige stand van de gemiddelde solvabiliteit is ongeveer weer op het niveau van voor de economische crisis. Zoals de solvabiliteitscijfers laten zien is er binnen een sector een grote spreiding. De gevolgen van de coronacrisis op de liquiditeit van bedrijven zal daarom ook heel divers zijn. De gevolgen voor de liquiditeitspositie op bedrijfsniveau hangen onder andere samen met de financiële positie, de marktstrategie, de bedrijfsomvang, de bedrijfsopzet, het productenpakket en de prijsvorming van die producten. Uiteraard spelen bij al die punten ook vakmanschap en managementkwaliteiten van de ondernemers een rol.

Tabel 1 Liquiditeit en solvabiliteit sierteeltbedrijven en akkerbouwbedrijven.

	Snijbloemen	Pot- en perkplanten	Bloembollen	Boom- kwekerij	Akkerbouw
Liquiditeit					
Kasstroom 2019	100%	100%	Nb [#]	nb	100%
Positief	77%	65%	nb	nb	51%
Negatief klasse 1 a)	15%	19%	nb	nb	36%
Negatief klasse 2 b)	5%	7%	nb	nb	11%
Negatief klasse 3 c)	3%	8%	nb	nb	3%
Cumulatief verschil 1e kwartaal 2020 ten opzichte van 2019 (euro) *)	-6.000	-120.000	- 21.000	+ 7.000	-42.000
Liquide middelen balans 31/12/2018 (euro)	281.000	286.400	nb	nb	195.600
Solvabiliteit					
Gemiddeld 2018	54%	58%	69%	74%	82%
20% lager dan	30%	42%	48%	56%	69%
20% hoger dan	97%	96%	99%	99%	99%

Bron: Wageningen Economic Research.

a) Het tekort is op te vangen door uitgaven voor bedrijf en/of privé te beperken of door een deel van de eigen liquide middelen (tot maximaal 50%) aan te wenden; b) Het tekort is op te vangen door alle liquide middelen aan te wenden, eventueel in combinatie met uitstel van aflossingen (tot maximaal 50%); c) Er zijn grotere aanpassingen nodig om het tekort op te vangen, zoals uitstel van groter deel van de aflossingen, herfinanciering of verkoop van bedrijfsonderdelen; *) Het aantal beschikbare bedrijven in de boomkwekerij- en bloembollenteelt is voor deze analyse beperkt, omdat slechts voor een deel van de bedrijven van deze bedrijfstypen rekening-courant gegevens beschikbaar zijn. Voor akkerbouwbedrijven betreft dit bedrijven met fritesaardappelen.

Niet bekend (niet specifiek voor deze (sub)sector gerapporteerd in agrimatie.nl).

Verlichting financiering

Land- en tuinbouwbedrijven, banken en de overheid hebben verschillende opties om het ontstane liquiditeitsprobleem als gevolg van de coronacrisis te verlichten.

Land- en tuinbouwbedrijven

Land- en tuinbouwbedrijven kunnen daar waar mogelijk de uitgaven verlagen (van niet noodzakelijke uitgaven of investeringen uitstellen). Daarnaast kunnen ondernemers proberen een deel van de kasstroom op peil te houden door onder meer alternatieve inkomsten of alternatieve afzet (ABN AMRO, 2020).

Banken

Banken helpen agrarische ondernemers met uitstel van betalen van aflossingen voor 6 maanden (tot 1 oktober). Daarnaast heeft ABN AMRO ook voor de komende 6 maanden de rentebetalingen opgeschort. Andere banken nemen vergelijkbare maatregelen. Dit zorgt voor financiële ruimte. Volgens ABN AMRO daalt voor een akkerbouwbedrijf met een gemiddeld bouwplan de kostprijs van producten met ruim 20%. Akkerbouwers hebben echter maar één teeltseizoen, op jaarbasis is het daarom ruim 10%. Een gemiddeld potplantenbedrijf ziet zijn kostprijs tijdelijk met 10% dalen en een gemiddeld sierteeltbedrijf met 15%. Bij veel bedrijven, vooral bloementelers, is de vraaguitval echter zo groot dat opschorting van rente en aflossingen niet voldoende is. Daarom kunnen alle bedrijven in de land- en tuinbouw een noodkrediet voor werkkapitaal (BL-C) aanvragen. Banken hanteren verkorte procedures voor dit noodkrediet om snel te kunnen helpen (ABN AMRO, 2020).

Overheid

In een brief van 7 april jl. heeft het kabinet een noodpakket samengesteld met een aantal generieke instrumenten voor liquiditeits- en loonkostensteun, waarvan ook de land- en tuinbouwsector en de visserijsector gebruik kunnen maken. In de brief van 11 april jl. heeft het kabinet aangegeven te zullen blijven monitoren hoe het pakket van generieke instrumenten economisch uitwerkt en te werken aan oplossingen voor knelpunten in de liquiditeits- en kostenkant. Op 15 april jl. is het kabinet gekomen met aanvullende maatregelen op het noodpakket voor de sierteelt en telers van fritesaardappelen. Ondernemers die in de periode maart, april, mei 2020 ten opzichte van de gemiddelde omzet in dezelfde periode in de drie voorgaande jaren 2017-2019 een forse omzeterderving hebben komen in aanmerking voor een financiële compensatie om onder andere onvermijdelijke seizoensgebonden loonkosten te kunnen blijven betalen.

Uitgangspunt is dat de eerste 30% van de omzeterderving onder ondernemersrisico valt en dat de staat de resterende 70% van de schade voor een aanzienlijk deel compenseert. De verwachte uitgaven van de overheid bedragen circa 600 miljoen euro. Ook bij telers van fritesaardappelen doet deze combinatie zich voor. Het kabinet komt daarom ook voor hen met een compensatieregeling. Telers krijgen een compensatie voor de hoeveelheid fritesaardappelen die zij nog in opslag hebben liggen. De vergoeding wordt vastgesteld op basis van 1 miljoen ton aardappelen, die niet meer verwerkt kunnen worden tot frites dit seizoen. De vergoeding zal 40% bedragen van de gemiddelde marktwaarde van deze fritesaardappelen over de periode september 2019 tot en met februari 2020. De verwachte uitgaven van de overheid bedragen circa 50 miljoen euro (ministerie van LNV, 2020).

De overheid heeft enkele aanvullende maatregelen beschikbaar gesteld voor de agrarische sector (COVID-19 Noodpakket, voor landbouw, tuinbouw en visserij; ministerie van LNV, 17 april 2020).

Een daarvan heeft betrekking op werkgelegenheid; de noodmaatregel overbrugging voor behoud van werkgelegenheid (NOW). Door gebruik te maken van de NOW-regeling kan een tegemoetkoming worden ontvangen van maximaal 90% bij volledig omzetverlies, of naarmate het omzetverlies kleiner is een lager percentage.

Daarnaast is er de beleidsmaatregel tegemoetkoming ondernemers getroffen sectoren Covid-19 (TOGS). Voor ondernemers is eenmalig 4.000 euro beschikbaar zodat zij hun vaste lasten kunnen blijven betalen. Goedkeuring is op grond van de SBI-code.

Belastingdienst verleent uitstel van betalingen van loonheffing, btw, vennootschapsbelasting en inkomstenbelasting. Ook is de mogelijkheid geboden om inkomen te verrekenen met de 3 voorgaande jaren in plaats van 1 jaar. Ondernemers kunnen een voorschot aanvragen bij de belastingdienst zodat de liquiditeit verbetert. Voor de energiebelasting is een aparte regeling getroffen zodat het uitstel ook voordeel oplevert voor afnemers van elektriciteit en aardgas die in de financiële problemen komen, zoals de sierteelt. Dit betekent dat de energieleverancier voor april, mei en juni 2020 geen energiebelasting, opslag duurzame energie of de btw hierover in rekening kan brengen bij bedrijven die maandelijks een factuur ontvangen over het werkelijke verbruik (Dagblad van het Noorden, 2020).

De Borgstellingsfonds Landbouw - Coronacrisis (BL-C) is een regeling waarin bedrijven extra krediet kunnen krijgen, waarvoor de staat garant staat. De regeling is bedoeld voor in de kern gezonde bedrijven die door de Coronacrisis in problemen komen. Het is aan de banken om te beoordelen of bedrijven voldoende gezond zijn om in aanmerking te komen voor het krediet. De overbruggingskredieten bedragen per bedrijf maximaal 1,2 miljoen euro (als het zogenoemde BL-C-plus van toepassing is, geldt een maximum van 2,5 miljoen euro). De provisie voor de verruimde borgstelling voor landbouwkredieten vanwege de coronacrisis (BL-C) is verlaagd van 3% naar 1,5% en voor startende ondernemers en overnemers van 1% naar 0,5%. Daarnaast is de regeling ook opengesteld voor visserij- en aquacultuurbedrijven. De overheid staat borg voor 70% van het gehele overbruggingskrediet. De regeling geldt van 18 maart tot en met 1 april 2021.⁴

Ten slotte is er toegezegd dat agrarische ondernemers vanaf juli reeds een voorschot inkomenssteun Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB) kunnen ontvangen.

De toekomst moet uitwijzen in hoeverre de faciliteiten vanuit overheid en banken voldoende zijn om faillissementen te voorkomen.

⁴ <https://www.taxlive.nl/nl/dossiers/coronavirus/dossier-coronavirus-financieel-ondernemers>

Referenties

ABN AMRO, 2020. Insights: Cash is King in tijden van crisis, ook voor agrarisch ondernemers.
Column 7 april 2020 Pierre Berntsen, ABN AMRO.

Agrimatie.nl. Wageningen Economic Research, Den Haag.

Dagblad van het Noorden, 2020. Belastingdienst versoepelt betalingsuitstel ondernemers.
2 april 2020.

Janssens, B., R. van der Meer en B. Smit, 2020. Gevolgen van de coronacrisis voor de
aardappelsector. Wageningen Economic Research, Factsheet 2020-039f, Den Haag.

Ministerie van LNV, 2020. Brief aan de Tweede Kamer: Aanvullende maatregelen op het
noodpakket. Kenmerk: DGA/20117240. 15 april 2020

Ministerie van LNV, 2020. COVID-19 Noodpakket, voor landbouw, tuinbouw en visserij,
17 april 2020.

Stokkers, R., P. Smit, M. Ruijs, G. Jukema, J. Benninga en M. van Asseldonk, 2020. Schadebeeld
sierteelt als gevolg van Coronacrisis. Wageningen Economic Research, Factsheet 2020-039d,
Den Haag.

Van der Meulen, H., A. Greijdanus, G. Jukema en W. van Everdingen, 2020. Omzetgegevens gewas
op maandbasis Bedrijveninformatienet Wageningen Economic Research. Wageningen Economic
Research, Factsheet 2020-039c, Den Haag.

Verhagen, J., M. van Asseldonk, A.A. Pronk, 2017. Open teelten en klimaatadaptatie in relatie tot
de financiële weerbaarheid. Rapport WPR-755.

Meer informatie

Harold van der Meulen
T +31 (0)317 48 44 36
E harold.vandermeulen@wur.nl
www.wur.nl/economic-research

2020-039g